

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації КВ №23347-13187Р*

Переєстрований у 2024 році, ідентифікатор медіа R30-04573

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Науково-методичною радою Мукачівського державного університету
(Протокол №4 від 16.04. 2024 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, Заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М., Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабаций Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор;

Лужанська Тетяна Юрївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент, декан гуманітарного факультету;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

ГУМАНІТАРНІ ТА СУСПІЛЬНІ НАУКИ

УДК 373.2.011.3-053.4:81'233:008(045)

Білей Є.В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 012 Дошкільна освіта,
Мукачівський державний університет

**МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК
ПРЕДМЕТ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ СТУДІЙ**

У статті представлено розуміння феномену мовленнєвої культури дітей дошкільного віку вітчизняними науковцями і практиками. На основі аналізу наукових праць запропоновано власне трактування досліджуваного поняття.

Ключові слова: діти дошкільного віку, мовлення, культура, мовленнєва культура, мовленнєва компетентність, мовний етикет.

The article has presented an understanding of the phenomenon of speech culture of preschoolers by national scientists and practitioners. On the basis of the analysis of scientific works, we have proposed a proper interpretation of the concept under research.

Key words: preschoolers, speech, culture, speech culture, speech competence, speech etiquette.

Дошкільне дитинство – неповторна сторінка життя кожної людини. Саме у цей період починається процес соціалізації, встановлення зв'язку дитини із світом людей, світом природи, відбувається залучення її до культури та загальних людських цінностей. Сучасний етап розвитку суспільства визначає нові завдання та цілі розвитку дітей дошкільного віку, зокрема це стосується мовленнєвого розвитку та формування мовленнєвої культури.

Питання розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку ґрунтовно досліджені А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Малиновською, О. Саприкіною та ін. Різні аспекти проблеми культури мовлення розкрито у працях Н. Бабич, М. Ільяш, М. Пентиліук, Г. Олійник, А. Богуш, О. Амацьєвою, С. Хаджирадевою та ін. Науковці єдині в тому, що дошкільний вік є найбільш чутливим періодом для розвитку мовлення та мовленнєвої культури в цілому.

Мета статті – представити розуміння феномену мовленнєвої культури дітей старшого дошкільного віку вітчизняними науковцями і практиками.

Мовленнєва компетентність дитини є бажаним результатом сучасної дошкільної освіти і, відповідно до вимог освітнього напрямку Базового компоненту дошкільної освіти «Мовлення дитини», передбачає сформованість «елементарних знань норм культури мовлення (привітання, прохання, вибачення, подяка, комплімент тощо)» [5]. Вивчення вітчизняних наукових студій з досліджуваної проблеми показало, що поряд з поняттям «мовленнєва культура» дослідники часто послуговуються термінами «культура мовлення» та «комунікативна культура».

2. Веремчук О. В. Документаційне забезпечення як засіб ефективного управління бібліотекою. *Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Winter Debates: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Internet Conference, February 3-4, 2022. Dnipro. С. 191-193.*

3. Документне забезпечення управлінської діяльності організацій: навч.-метод. посіб. / уклад. О. В. Попчук. Рівне, 2012. 116 с.

4. ДСТУ 4163:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів: Нац. стандарт України. URL: <http://www.kdu.edu.ua/Documents/DSTU41632020v1.pdf>.

5. НК 010:2021. Класифікатор управлінської документації: Нац. класифікатор України. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/klasifikator.pdf>.

6. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 № 1000/5. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE27181.html.

УДК [373.3.091.313:37.091.32:811.161.2]:37.014.6(045)

Товканець Г. В.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти

Сідор Ю. І.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 «Початкова освіта,
Мукачівський державний університет

ПРОЕКТУВАННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

В статті розглянута проблема проектування уроків української мови у початковій школі. Підкреслено, що результативність уроку української мови в початковій школі залежить від кількох складових: правильне визначення цілей та завдань, відбір змісту, раціональне поєднання методів та прийомів, організація всієї роботи на уроці. Визначено етапи проектування уроків: планування системи занять, діагностика початкових умов (за напрямками: навчання, розвиток, виховання), визначення цілей та постановка завдань заняття, тобто визначення задуму, проектування структури заняття, зокрема основного та допоміжного матеріалу, методів, прийомів, організаційних форм, підготовка до проведення заняття, проведення заняття, аналіз проведеного заняття тощо.

Ключові слова: урок української мови, проектування уроку, структура уроку, початкова школа.

The article deals with the problem of designing Ukrainian language lessons in primary school. It is emphasised that the effectiveness of a Ukrainian language lesson in primary school depends on several components: correct definition of goals and objectives, selection of content, rational combination of methods and techniques, organisation of all work in the classroom. The stages of lesson design are defined: planning a lesson system, diagnosing initial conditions (in the areas of learning, development,

and education), defining goals and setting objectives of the lesson, i.e. defining the idea, designing the structure of the lesson, including the main and auxiliary material, methods, techniques, organisational forms, preparing for the lesson, conducting the lesson, analysing the lesson, etc.

Key words: Ukrainian language lesson, lesson design, lesson structure, primary school.

Педагогічне проектування уроку – це діяльність з вибору з усього знання про урок того, що потрібно саме для даного моменту, для вивчення даної теми і з конкретно визначеною групою учнів; це попередня розробка системи взаємодії вчителя та учнів, спрямованої на освоєння навчального матеріалу відповідно до поставленої мети. У процесі такої діяльності вчитель здійснює трансляцію теоретичних ідей на практику роботи школи, на зміст проєкту, що здатний бути реалізованим.

Проєктування уроку як педагогічна проблема розглядалася українськими вченими і педагогами-практиками в рамках забезпечення навчання інтегрованого курсу на засадах компетентнісного підходу (М. Вашуленко) [1], сучасних форм і методів навчання на різних етапах уроків української мови в початковій школі (А. Нестеренко) [6], інтерактивних технологій (О. Пометун, Л. Пироженко) [7] дидактичних засад початкової освіти (О. Савченко) [8], активізації пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання (В. Трунова, С. Пенькова) [9], розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку (Г. Товканець, М.Онаць) [10] тощо.

На основі аналізу результатів наукових досліджень [1; 4; 7; 8] ми визначили, що педагогічне проектування здійснюється на концептуальному, змістовному, технологічному, процесуальному рівнях. На *концептуальному* рівні вчитель визначає: концепцію свого майбутнього уроку, обумовлюючи його актуальність через зміст навчального матеріалу; сукупність педагогічних цілей та завдань уроку; умови забезпечення реалізації змісту діяльності з урахування вікових особливостей учнів і динаміки формування предметних та універсальних навчальних дій. На *змістовному* рівні проектування уроку пов'язане з відбором конкретного навчального матеріалу і передбачає визначення кола питань фронтальної перевірки знань учнів, індивідуальних, групових попередніх завдань тощо. *Технологічний* рівень передбачає проектування вчителем організаційних форм управління освітнім процесом на уроці, іншими словами, педагог відбирає технології навчання, визначає можливі види діяльності учнів. На *процесуальному* рівні проектування уроку педагог визначає дидактичні засоби, алгоритми дій та можливості реалізації завдань уроку з урахуванням сучасних вимог дидактики [4].

У загальному вигляді процес проєктування будь-якого навчального заняття можна представити наступними етапами:

- планування системи занять (тематичне планування);
- діагностика початкових умов (за напрямками: навчання, розвиток, виховання);
- визначення цілей та постановка завдань заняття (визначення задуму), проектування структури заняття (основний та допоміжний матеріал, методи, прийоми, організаційні форми тощо);
- підготовка до проведення заняття;
- проведення заняття;

– аналіз проведеного заняття [1; 7; 8].

Результативність уроків української мови в сучасній початковій школі залежить від кількох складових: правильне визначення цілей та завдань, відбір змісту, раціональне поєднання методів та прийомів, організація всієї роботи на уроці.

При цьому не слід забувати і про низку специфічних вимог, які обумовлені особливістю освітньої мовно-літературної галузі:

1. Взаємозв'язок і взаємодія всіх складових української мови: фонетики, граматики (синтаксису та морфології), морфеміки, лексики, орфографії, стилістики тощо. Так, слово як знакова одиниця мови постає: як сукупність звуків мовлення – це фонетичний аспект, як частина мови у певній формі – морфологічний аспект, як член речення – синтаксичний аспект, як носій значення – семантичний аспект, як висловлювання думки суб'єкта, який говорить або пише – мовленнєвий аспект, як графічний комплекс, слово у графічному коді – орфографічний аспект. Жоден з цих аспектів не повинен залишатися поза увагою, як і не повинен превалювати над іншим [1; 3; 6].

2. Доцільне співвідношення теоретичних питань, що включають мовні поняття та моделі, сукупність правил та закономірностей, практичних питань, пов'язаних з мовленням, письмом, говорінням, аудіюванням.

3. Високий рівень культури мовлення: зразкова мова вчителя, вибір художніх текстів – зразків мови, різних за жанрами, стилістичними особливостями. Поняття «культура мовлення» передбачає безумовне дотримання літературної норми у виборі слова, у вимові, у граматиці, у правописі; на уроці має звучати виразне мовлення, логічне, структурно побудоване композиційно, актуальне за змістом [1; 6].

4. Систематична робота зі збагачення словника молодших школярів та формування у них культури мовлення.

5. Обов'язковий зв'язок кожного уроку з темами інших уроків та темами інших предметів, тобто забезпечення міждисциплінарності.

6. Кожен урок має вирішувати завдання розвитку, навчання, виховання.

Якість та ефективність уроку української мови у початкових класах тісно взаємопов'язані з його структурою та методичною стороною. Моделювання і проєктування залежить від педагогічної майстерності учителя. У сучасній шкільній практиці вже давно не існує суворої універсальної структури уроку. В контексті Нової української школи вчитель має право вирішувати послідовність розташування етапів уроку у відповідності до визначених цілей і завдань конкретного уроку [2; 3]. Однак слід пам'ятати, що перехід від одного етапу до іншого повинен здійснюватися у відповідності до логіки проведення уроку. Робота будується таким чином, щоб реалізувати поставлені цілі та завдання, а отже, засвоїти зміст. В одному випадку це буде розповідь вчителя, постановка питань на відтворення знань, виконання вправ за зразком, в іншому – показ способу діяльності, вирішення завдань у нових, варіативних ситуаціях. Таких варіантів безліч, у кожному з них одні й ті ж самі зовнішні елементи уроку можуть повторюватися неодноразово, у різному порядку та у різному поєднанні [8].

Динамічність структури уроку визначається змістом навчального матеріалу,

що вивчається, методами навчання, умовами навчального процесу [1]. Співвідношення компонентів уроку буде змінюватись в залежності від рівня підготовки учнів, від етапу цілепокладання та вимог щодо підсумкової перевірки засвоєння знань.

На основі аналізу наукових [1; 4; 7; 8; 9; 10] і методичних [5; 6] праць нами спроектовано наступну орієнтовну структуру уроку української мови з вивчення нового навчального матеріалу.

Таблиця 1

Орієнтовна структура уроку української мови з вивчення нового навчального матеріалу

Етапи уроку	Короткий зміст, діяльності учнів	Педагогічна діяльність вчителя вчителя
Мотивування на навчальну діяльність	Створення доброзичливої атмосфери уроку, націленості працювати	Налаштовує учнів на успішну роботу
Актуалізація знань	Повторення пройденого навчального матеріалу, виконання завдань. Взаємоперевірка та взаємооцінювання. Потім учні отримують завдання, на вирішення якого необхідно знаходити нові способи діяльності.	Консультує
Цілепокладання, постановка проблеми.	У спільній роботі виявляються причини труднощів, з'ясовується проблема. Учні самостійно формулюють тему та мету.	Підводить учнів до визначення меж знання та незнання, усвідомлення теми, цілей та завдань уроку.
Пошук шляхів вирішення проблеми	Планування шляхів досягнення поставленої мети. Здійснення навчальних дій за планом. Індивідуальна чи групова робота щодо вирішення практичних завдань.	Консультує
Вирішення проблеми	Виконують завдання, яке спочатку виявилось непосильним для вирішення	Консультує
Корекція	Перевіряють рішення, виявляють, чи всі впоралися із завданням, формулюють труднощі.	Допомагає, радить, консультує
Систематизація знань	Робота з виявлення зв'язку вивченої на уроці теми з вивченим раніше матеріалом, зв'язку з життям.	Консультує, спрямовує
Пояснення	Учні повинні мати можливість вибору	Роз'яснює,

домашнього завдання	домашнього завдання відповідно до своїх уподобань. Необхідна наявність завдань різного рівня складності.	пропонує завдання на вибір
Оцінювання	Учні самостійно оцінюють роботу (самооцінка, взаємооцінювання результатів роботи однокласників)	Консультує, обґрунтовує оцінки
Рефлексія навчальної діяльності	Учні називають тему уроку, його етапи, перераховують види діяльності на кожному етапі, визначають предметне поле. Обмін думками про свою роботу на уроці.	Визначає цінність знань, отриманих на уроці.

Таким чином, у процесі уроку української мови на всіх структурних елементах учитель початкових класів виконує функцію фасилітатора, консультанта, готує вступне слово, контролює етичність і продуманість питань та відповідей, регламентує час виступів, дає короткі коментарі, вимовляє заключне слово та завершує урок. У процесі проектування здійснюється спрямування діяльності учня на творчу самореалізацію, розвиток його інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей. Відповідно забезпечується ефективність освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. 2019. URL: <https://nuschool.eu/lessons/mova/1-2method/4.html>.
2. Державний стандарт початкової освіти. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
3. Концепція Нової української школи. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
4. Кучеренко І. Технологічний аспект вивчення української мови. *Дивослово*. 2018. № 6. С. 9–15.
5. Мельник А. В., Гунько Л. Ф. Творчий проект за темою Сучасний урок у початковій школі. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/000qwm-6150.ppt.html>.
6. Нестеренко А. С. Сучасні форми і методи навчання на різних етапах уроків української мови і літератури в початковій школі. URL: <https://naurok.com.ua/suchasni-formi-i-metodi-navchannya-na-riznih-etapah-urokiv-ukra-nsko-movi-i-literaturi-v-pochatkoviy-shkoli-310347.html>.
7. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. Київ: А.С.К., 2006. 192 с.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Генеза, 2002. 368 с.
9. Трунова В. А., Пенькова С. Д. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання. *Balkan Scientific Review*. 2021. Vol. 5, № 2(12). С. 10 – 15.
10. Товканець Г. В., Онаць М. В. Вплив освітнього простору закладу загальної середньої освіти на розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, 26 – 27 жовтня 2023 р., Мукачєво / ред. кол.: Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачєво: Вид-во МДУ, 2023. С. 387–388.

Охремчук М.В.	ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ	76
Семенчук В. В. Веремчук О.В.	ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФІКСАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ДІЙ	79
Товканець Г. В. Сідор Ю. І.	ПРОЕКТУВАННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	83
Кузьма-Качур М. І. Троян А. П.	ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ	88
Веремчук О. В. Чепак В. В.	ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ З ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОСТВА В УКРАЇНІ	92
Черепаня Н.І. Гулан М.	ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНІ ПІЗНАВАЛЬНІ ІГРИ	96
Шарко А. Є. Молнар Т. І.	МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ УЧНІВ	100
Шуфрич К.Я.	ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОЇ КРЕАТИВНОСТІ	103
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ		
Миколюк Ц.Є. Лопатовська О.О.	ОСНОВНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	108
Яворський Б.Б. Фрадинський О.А.	ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВІДМИВАННЯ (ЛЕГАЛІЗАЦІЇ) ТІНЬОВИХ ДОХОДІВ	111

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>